

LAPSUUS- JA NUORUUSMUISTOJA VASKELASTA 1910-LUVULTA

Mikko (Nikolai) Koskinen

Kirjoitus perustuu vuonna 1907 syntyneen Nikolai Koskisen nauhoitettuihin haastatteluihin 1980- ja 1990-luvuilta.

"Vaskela ol Metsäpirtis kaikkei varakas kylä. Siin ol siin neljiäkymmeniä talluo. Ol aika iso ja vauras kylä. Ko se Taipaliejok synty, se avars niitä lietteitä aika taval viljelyksel. Ja sit Vaskela suot tehti pelloiks."

Suvantojärven laskun paljastamat lietteet olivat erittäin viljavat. Ne olivat Metsäpirtin irtauduttua emäpitäjästään Sakkolasta osin edelleenkin sakkolalaisten omistuksessa. Mutta metsäpirttiläiset ostivat niitä pala palalta. Viimeiset sakkolalaisomistuksessa olleet lietteet osti Metsäpirtin kunta. "Mie uon olt Vaskela puimaosuuskunna koneil puimas niitä kunnan maihe viljoi."

Kylän pinta-ala oli suuri ja viljelysmaita oli paljon. Melkein neliskulmaisen kylän yhden sivun mitta oli isäni muistin mukaan kolmisen kilometriä. Kylässä olevat maat olivat kaikki peltoa. Tilojen metsät olivat lähes parinkymmenen kilometrin päässä.

Suurin osa pelloista oli vanhaa Suvannon pohjaa. Vanhimmat pellot olivat harjanteilla ja niitä reunustivat leveät kiviaidat. Noiden peltojen raivauksessa isännillä oli ollut varsinainen kivityömaa.

Suuria maatiloja oli ollut useita, mutta niitä oltiin jaettu veljesten kesken.

"Miu aikannai kaikkei suur ol vissii Suvimäki. Niihe pellot läksiit Vaskela koselt ja männiit Rauvu rajal ainakii kahe kilometri piähä. Ne halkas melkei koko kylän. Sit ol Koskivaara. Heil ol paljo ostopeltoi sakkoloisilt. Nyt nekkii ol eronnet pienemmiks. Ja Laurila ja Mikkola enne ko erosiit (jaettiin veljesten kesken) jälkien kaheksantoista (1918) olliit issoi, kolmattakymmentä ja kolmiekymmeniä henkie ol talois perettä. Mei Heik-setäl ol mallitila."

"Koskivuara talo ol hito suur ja nykyaikane. Se ol kakskerroksine ja huoneita ol paljo. Pirttikii ol toistakymment metrii pitkä ja levijä. Koskivuara Juakko sen rakens. Talo ol meilt siin viijekymmenä metri piäs."

"Miu isoäitiin, Ika Anni el viel ku olin sellane pikkune poika. Mie muista hänet."

Isän muistikuvien mukaan suurperheen käytössä ollut talo uusittiin ulkorakennuksineen vuonna 1917. Vuosina 1918 ja 1919 rakennettiin kaksi taloa ulkorakennuksineen lisää. Siinä vaiheessa, kun inkeriläisiä pakolaisia alkoi virrata Suomeen ja heitä ryhdyttiin asuttamaan, veljekset siirtyvät omiin taloihinsa. Isä kertoi eläneensä kolmeentoista ikävuoteensa saakka suurperheessä. Tämä täsmentää "eron" tapahtuneen vuonna 1920.

Pahapäinen, mutta hanakka työlle

"Ei siin suurperries huomant mittiä hankaluuksii ensikiä. Ol yhtä kuhinua ja meininkii. Lapsii ol paljo. Kost-setä sai olla remmi kiäjes yleaikea. Mie piäsin ain karkuu. Olin vissii kans kaikkei pahaluonteine."

"Töihe minnuu ei huolint patistella. Olin hito halukas mänemiä ja tekemiä. Miul ol kova tahto. Mie en pelänt työtä."

Monta vuotta käin paimenesjo yhes olles. Kesäl karja ajettii kolme neljä kilometri piähä metsiä. Syksyl oltii peltolois, ko ol heinät ja viljat tehty ja korjattu pois. Aituuksii ei olt.

Kylä karjat käi yhteislaitumil. Meitä ol isot sakit siel. Lehmät ajettii ain kottii lypsettäviks kujasii myöte."

Kouluun meno, lapsuuden vedenjakaja

"Mie mänin kouluu seitsemä vanhan, vai taisin olla vaijua seitsemä. Mie läksin nuorempan ko toist. Muut olliit 05 ja 06 syntyneitä ko läksiit sammua aikua. Mie uon syntynt 07 alus."

Luku- ja kirjoitustaito sekä laskennon alkeet opittiin Jaakko Koskivaaran opastuksella.

Kahden kiertokouluvuoden jälkeen oli edessä kansakoulu Metsäpirtissä. Matka kirkonkylän kouluun oli viitisen kilometriä. Matka taittui kävellen, talvisin usein suksilla. Piti olla todella paha talvinen sää, pyry tai pakkanen, että pääsi kouluun reessä vällyjen suojassa.

Kansakoulu kesti neljä vuotta. Opettajina olivat alaluokilla olleet Viivi Teljo ja Lyyti Puranen. Yläluokilla opettajana oli Kaarlo Sihvo. Kaikki olivat vakinaisia opettajia.

Koulussa ensimmäinen ja toinen luokka olivat samassa ja kolmas ja neljäs luokka samassa luokkahuoneessa. Käsityöluokka oli näiden välissä siten, että kummastakin luokkahuoneesta pääsi siihen suoraan omasta ovesta.

Käsityötunneilla opeteltiin myös verkonkudontaa verkkokävyllä. Puusta syntyi solappoja kannuja ja äyskäreitä sekä muita pieniä tarve-esineitä. Työkalujen käytön siellä kuitenkin oppi. Sihvo opetti.

"Olin sellane kesekasvune poika ko tein sänkyn itsellein, sellasen sivusta vetettävän. Taisin olla kolmetoista. Saha, höylä, temmi ja vasara olliit työkaluin."

Oppiaineina koulussa oli lukemista, laskentoa, oikeinkirjoitusta, maantietoa, eläinoppia, piirustusta samoja mitä on edelleenkin. Oppivälineinä olivat kirjat, vihkot, kuvataulut, karttapallo jne. Laskento oli Mikon lempiaine. "Miul ei annettu koskia kotilaskui niiko muil." Siinä koulussa oli opetettu ja oppittu kunnolla. Jos joku ei oppinut, vika oli itsessä, vakuutti isä.

Voimistelu- ja urheilutunneilla oppilaat pelasivat lukkaripalloa, kuningaspalloa, pitkäpalloa ja potkupalloa.

Lukkaripallossa oli kaksi joukkuetta. Jokaisella pelaajalla oli yksi tai kaksi lyöntiä, miten sovittiin. Lyönnin jälkeen piti juosta edestakaisin tietty matka. Jos lukkari sai pallon kiinni ennen kuin juoksija ehti takaisin, tuli palo. Vuoro vaihtui sovittujen palojen jälkeen. Kuningaspallossa kuninkaalla oli neljä tai viisi lyöntiä. Muut lyöjät saivat juosta tietyn rajan taakse ja jäädä sinne odottamaan, jos eivät katsoneet ehtivänsä omalla lyönnillään enää "kotiin". Kuningas sai pelastaa nämä.

"Mie oli ain kuninkuan."

Pallot olivat usein joko huonosti lyönnistä lentäviä karvapalloja tai nahkapalloja. Peleissä käytettiin yleensä nahkapalloja. Nahkakuoren sisään oli sullottu tiukasti karvoja. Pallo oli kova ja teki todella kipeää sormeen tai muuhun arkaan paikkaan osuessaan.

"Potkupallo män ussei siihe, et mei kylä kaik kymmekunta poikua ois pelanniet yhel puolel ja panniet muut toisel. Sitä ei suant tehä, ko mei kyllöiset olliit muita vähä kovempii potkupallomiehii."

Oli juoksukilpailuja erilaisilla matkoilla, pituushyppyä, korkeushyppyä ja hiihtoa. Pojat myös painivat, pienet ja suuret sekaşin. Kokosarjoja ei ollut. Hiihtäen lähinnä retkeiltiin. Hiihtokilpailuja ei isä muista olleen koulussa hänen aikanaan. Sukset tehtiin kotona. Oma isänsä oli tehnyt ne aluksi. Pian teki ne itse.

Suksetkin syntyivät omin avuin

Isäni kertoi, miten oli tehnyt höylän, jolla pohjakuurnan sai sukseen. Oli viilannut sen jostain sopivasta raudanpalasta. Muita höyliä kotona oli muutenkin.

Suksiaihiö syntyi halkaisemalla ensin sopiva koivupölli. Halkaistut pöllinpuoliskot taipuvat kuivuessaan aina "jalkaviksi" ulkopinnan puolelle. Puolikkaat veistettiin kirveellä ohuemmiksi ja kapeammiksi. Sitten alkoi höyläys. Puuvalmiit sukset höyrytettiin taipuisiksi. Kärkien höyrytys oli niiden pitämistä kuumassa vedessä. Pohjat pantiin vastakkain. Kärkien kaaret ja jalkavuus saatiin aikaan sopivilla kiiloilla ja tiukalla sitomisella kannasta ja kärjen tyvestä. Sukset saivat nyt kuivua kunnolla muotoonsa.

Tervaus ja paahtaminen olivat viimeisimmät työvaiheet. Parikymmenlitrainen tervapytty kuului tuolloin jokaisen talon perustarvikkeisiin. Ja hyvinhän terva imeytyi kuivaan puuhun. Paahtaminen tapahtui tervaamalla vain pohjat ja imeyttämällä terva sopivassa nuotioliekin lämmössä. Mäystimet, jalkineiden lenkit, tehtiin nahasta. Hiihtojalkineen alle tulleen kumin isä oli leikannut vanhojen kalossien pohjasta. Hiihtojalkineina hänellä olivat tavalliset saappaat.

Ahkera ja huolellinen hiihtäjä paahtoi suksensa aina, kun pohjat alkoivat vaalentua.

Myös sauvat hän teki itse. Somman renkaan väänsi katajasta ja ristikon leikkasi ja ompeli naskalia käyttäen nahanpaloista. Kärkihokiksi sauvaan löi viiden tuuman naulan, minkä kärki oli teroitettu. Sitten naula poikki sopivalta mitalta ja katkaistun pään teroitus. Sauvan alapäässä oli lisäksi pellitys halkeamisen estämiseksi ja hokin pysymisen varmistamiseksi. Sauvan yläpäähän kiinnitettiin nahkalenkki naulaamalla se sauvan päähän.

Hiihtäminen loppui isäni kohdalla nuorena. Jo 13-vuotiaana hän kulki isänsä matkassa metsätöissä parikymmenen kilometrin päässä kotoa.

Kodin työkalut

Koska lähes kaikki tarve-esineet saaveista rekiin tehtiin itse kotona, oli siellä myös oltava tarvittavat työvälineet. Oli pitkiä höyliä, pieniä höyliä, kaarevia astiahöyliä, härkähöyliä. Härkähöylällä höylättiin lattiaa kahden miehen voimin.

Isä kertoi olleensa pojannulkkina höyläämässä lattiaa silloin, kun Koskisten uusia taloja rakennettiin. Höylääjänä oli ollut "yksi Pesosen Antti" ja kelpuuttanut vain hänet parikseen. Laudat oli jo kiinnitetty lattiaan. Höyläämällä tasoitettiin särmät ja paksuuserot. Oli ollut rajua hommaa. Työ tehtiin polvillaan ollen.

Sahoina olivat justeerit ja puukkosahat. Pokasaha ilmestyi työkaluksi vasta isän aikamiesiän vaihella.

Höyläpenkki kuului talon varustukseen. "Kost-setä ol meijä rientekijä." Syntyi pitkiä rekiä ja häntärekiä. Etureen häntäreessä oli vain yksi jalas ja siinä kahva. Kuormat olivat niissä pieniä. Parireet tulivat tukkirekinä käyttöön myöhemmin. Saahkoja, ajelurekiä, ei tehty kotona.

Seppiä oli lähes jokaisessa kylässä. Koirasen Matti oli hyvä seppä. Rauta istui kärrinpyörään ja reen jalakseen toisella sepällä hyvin, toisella pyrki kiertämään niitä sivuun.

Ikimuistoinen Vaskelankoski

"Näköala meiltä Suvannol, ain kymmenä kilometri piäpä Patoniemie, ol kaunis. Se sit ol harvinaise kaunis. Vast nyt jaksaa ymmärtää, kui kaunis se ol." Kosken rauhoittava kohina oli jatkuvaa ja kuului kauas.

"Pienin myö oltii kosel ain uimas tai onkimas. Suatii monelaista kallua, lohhiikii. Vuaksa verra kouku yläpuolel ol lyijypaino, mihi ol sulatettu kirkas peilinpala. Se houkuttel kalat mattuo syömiä." Isäni näyttävän voimakas uintitapa oli kehittynyt vuolaassa virrassa.

"Pietaris män kaik tavara kaupaks"

"Pietarii mäntii ko pankkii rahhua hakemua Sielt tul raha. Ja oikie ko rehellisest sannuo, Kannakse rajapitäjis oltii paljo rikkuampii ko muuval. Ei siel olt sillie köyhii niiko mie uon evakos näht. Nyt vast jälkiepäi ymmärtii, et nii suurie kaupunkii kelpas kaik mitä mualaistalöst myyntii suatii. Se ol mei tulolähe. Ja sielt tuotii tavara mitä tarvittii. Itse en käynt Pietaris. Olin viel nii pien poika enkä työnäint mukkuu.

Meiltkii käyttii rahis monel hevosel joka talv sillo tsaari aikan. Kons oltii Kronstatis kivvii ajamas ko linnotuksii tehtii, kons muuval.

Heikki Koskinen, vaimonsa Aleksandra, Sassa, sekä pojat Paavo ja Eino vuonna 1915 tai 1916.

Mualitsa ajot olliit laskiaisen. Herroil ja rouvil annettii kyytii pitki katuloi. Hevoset, valjuat ja riet pit olla hienos kunnos ja putsattu. Mitä paremmat ol vehkiet sitä paremma kyyvi piäs ottamua. Mei talost ol viis hevosta ajois. Matkas ol issäin, Kost-setä ja Heik-setä. Meilhä ne parruat hevoset ol."

Kun miehet palasivat kotiin maalitsan ajoista, he toivat monenlaista tavaraa. Pullot ja jotain muutakin "pit varkai tuuva". Sirkiäsaassa oli tullii. Passia ei tarvittu eikä Venäjän ja suuriruhtinaan maan välisessä tullissa oltu tarkkoja muutenkaan. Ajoreitti kulki Rauha-äitini kylä-äijän, äidinisän talon ohi.

Venäläiset maksoivat ruplilla. Suomessa olivat käytössä sekä ruplat että markat.

Salakauppa kukoisti vuosina 19181920

Kun Suomi oli itsenäistynyt, kauppaa käytiin rajan yli salaa. Inkerin puolen suomalaiset ja muut asukkaat olivat suhteellisen varakasta väkeä. Sitähän bolshevikit eivät sittemmin suvainneet.

"Meilkii harjoittiit sitä salakauppua jumalattomast."

Tavarat maksettiin ruplilla, joilla myös käytiin rahanvaihtokauppaa Suomen puolella. Heikki-sedällä oli ollut useita ruplienkin ostomiehiä. Ainakin kolme, isä täsmensi. Ruplat käytiin vaihtamassa maksettua parempaan kurssiin markoiksi Helsingissä.

"No perhana, pitki rajjuaha sitä salakauppua käyttii. Joka rajakyläs harjoittiit, jumaliste. Nehä olliit nii hienoi miehii kaik nuoret miehetkii, suakele.

Sin vietii kaikkii tavaroi tulitikkuloist lähtie. Meil ol iso talli. Se ol sellane etappipaikka, mihi tavarat ensiks tuotii. Meilt tavaroi kannettii seläs ja vietii kuka mitekii raja yl.

Suome tullimiehet ja venäläiset, välillä molemmat puhistiit näitä, ko saivat kii. Venäläiset vahtiit Suomie takasii tulevii ja veivät näihe rahat. Ei niitä pitätetty sen kummemi. Rahat ja tavarat vaa rosmosiit pois. Suurin osa kuitekii selvis männetulle.

Tätä kest siin par vuotta. Mie muistan, ko Heik-setä luvetti miul rahat, et meil ol yks matkalaukku täynnä Venäjä rahhua. Pienii rahhoiha niist ol suur osa, mut mie en oo ikänä näht kerral nii paljo rahhua ko siin.

Yhe kerra meil tuotii Ruskealast suakka kaheksa lehmiä. Eikä se olt ainuva karja ko män Venäjäl. Meilt ol Puikkola kohast rajal siin kymmenä kilometrii. Pietarii tais olla viis-kuuskymment kilometrii. Mut ei mei miehet enniä salakaupa aikan itse männiet raja toisel puolel.

Mie muistelen, et ruplast suatii alkusijua salakaupa aikan Suomes ensiks toista markkua, mut sit se lask vähä kerrallua viitietoist pennii ja sit ei kelvant ensikiä. Siihe se salakauppa sit loppukii."

"Täytyhä sitä rahhua tulla, ko sillo tehtii uuvet talot, karjarakennukset ja kaik. Miehii ol jumalattoma paljo töis varsinkii kesäl. Ko issäin ja muut veljet erosiit, valmista rahhua jäi viel monta sattua tuhatta ja suatavii ol niihe lisäks."

Tuon vaiheen jälkeen kaupankäynti keskittyi kalojen välittämiseen, niiden ostamiseen ja myymiseen. Kalat ostettiin ja haettiin Laatokan ranta-alueilta Saaroisten kylän ja Käkisalmen väliltä. Kalat myytiin pääasiassa Terijoella asuville venäläisemigrantille kunnes nämä köyhtyivät. "Olin semmone kahekymmenä ikkäine, ko isä värvas Terijoelt usjast huonekallui, ost niitä ja toi kottii. Myö käyttii tukiajos Terijoel, Uuvelkirkol ja Kanneljärvel." Köyhtyvät emigrantit myivät pakon edessä paljon myös huviloitaan.

"Sit Heik-setä aloitti lihakaupan, porsasostot ja semmosen. Liha myöti Viipurii ja porsuat, naket, ympär Suomie. Sit ko hiä joutu erilaisii kunna tehtävii, valtuustuo, ulosottomieheks ja lastevalvojaks, porsasparisniekakii hommat väheniit ja jäivät."

"Heik-setä ne meijä taloasjat pan kuntuo. Kerra ko hiä ol meil, mie sanoin mei isäl, et työ että sua mittii kehitystä aikaseks. Heik-setä suuttu kovast. Mie sanoin, et en mie sinnuu sano. Sie uot tiän mei talonkii suant kuntuo. Isä-vainua ja Kost-setä olliit suamattommii. Rahat alkoit huveta ja mittii uutta ei suatu aikaseks. Mie oisin tahtont nykyaikastua talon meininkii, mut hiä sano, jot sie oot suuruutehullu. Hiä ei pant peltuokua apulantua ko pikkuse.

Ko isä kuol vuonna 36 ja mie jäin siihe isännäks, ni Heik-setä kysy et mitä sie tuoho uot kylvänt. Meijä pellot ol piäksekkäi ja hänel ol ain piru hyvät viljat. Nyt ne ol paljo heikommat ko meil. Mie sanoin, jot enhä mie pant ko vähä apulantua.

Mei Mamma sano, et nyt pitäs olla isä-vainuan katsomas, mite meijä pellot kasvuaat."

"Siel Vaskelas Koskivaara Jaakko ja Heik-setä olliit tarmokkaita miehii."

Rautu oli vapaussotamme lähinraju taistelupaikka

Suomen senaatti halusi maamme irtautuvan Venäjästä, jossa oli päässyt lokakuussa 1917 valtaan bolshevistinen hallitus, ja esitti eduskunnalle itsenäisyysjulistuksen 4.12.1917. Eduskunta antoi sen 6.12.1917. Leninin hallitus tunnusti Suomen itsenäisyyden tammikuun alussa 1918, mutta lupasi jo 13.1. punaisille aseita.

Sotatila punaisista ja venäläisistä joukoista koostuvien vallankumouksellisten ja suojeluskuntalaisista muodostettujen laillisen hallituksen, valkoisten joukkojen välillä alkoi Viipurissa 22.1.1918. Tietävästi ensimmäiset yhteenotot venäläisten ja valkoisten välillä olivat Sortavalassa 23.1.

Raudun taistelut alkoivat 21.2. Pietarista oli saapunut edellisenä päivänä Raassuliin, Suomen ja Venäjän rajalle, vajaan kymmenen kilometrin päähän Raudun asemalta, neljä venäläisten sotilasjunaa. Yhdessä punakaartilaisten kanssa nämä joukot onnistuivat valtaamaan Raudun aseman. Hyökkäykset kirkonkylään torjuttiin. Taistelut huipentuivat 4.4. valkoisten hyökkäykseen ja venäläis-punaisten joukkojen lyömiseen.

Oliko Vaskelassa sodan tuntua?

"Ei olt meil lapsil. Koskivaara Santeri, Aleksanteri, hiä ol metsähoitaja ja kuantu Tamperie lähel, käi kehottamas vappuaehtosii suojeluskuntuan. Käi kuulema Lempaalas ast Inkeris. Hiä sano, et nyt on asjat siin mallis, et on käytävä puolustautummua. Saikii aika taval nuorii miehii vappuaehtosiks. Miu serkku Alekkakkii ol mukan ja muita häne ikkäisii nuapurpoikii.

Sellasetkii, kel ei olt mittii ommaisuutta, olliit tyhjii miehii, läksiit etunenäs ryssiä vastua. Läks yks riätälkii, Terola, yl kolmekymmenä oleva vanhapoika. Eihä hiä piäst ies kunnol kävelemmiä. Kintut ol nii viärällii. Olha se muute terve mies, mut jaloist vaivane. Ei kukkua ois uskont et hiä lähtyö."

"Rautulaisii pakolaisii tul meikii kyllii. Mie käin par kertua hei kanssua Rauvu kirkol, ko hyö pistäivät kotonua rauhallisemal ajal. Myö pojat kerättii hylsylöi ja löyvettii myö panoksiikii."

Vaskelasta oli matkaa Raudun asemalle noin 12 kilometriä. Taistelujen äänet kuuluivat ja liekkien loimut näkyivät yötaivaalla kylään mäelle. Valkoiset piirittivät venäläisten ja punakaartilaisten hallussa olevaa asemaa. Rata oli katkaistu sekä Pietarin että Viipurin suunnalla apuvoimien tulon estämiseksi. Valkoiset olivat saaneet isän tietojen mukaan Saksasta tykkejä. Taistelut olivat ankarat. Punaiset yrittivät paeta radanvarttapitkin Raassuliin ja Venäjälle. Sinnehän ei olisi ollut kovin pitkä matka rataa myöten. Suomalaisten joukot osasivat odottaa tätä ja olivat varuillaan. Konekiväärejä oli asemissa Kylmäojan notkelman tienoilla. Notkelmasta tuli monen hauta, kansan suuhun kuolemanlaakso. Antautuneet vietiin Kiviniemeen kuulusteltaviksi. Useita ammuttiin tutkimusten jälkeen.

Sodan loppumisesta kaikki olivat hyvillään. Saman tien alkoi inkeriläisten pakolaisten virta Suomeen.

"Ei mei kyläst kukkua olt punasii puolel. Punasii ol Metsäpirtis vähä. Niitä män jottai sit Venäjälkii. Jonkuu saivat kii. Yhe taisiit ampuu."

Vaskeloisille sota oli yksiselitteisesti vapaussota, jota käytiin venäläisiä ja heidän kätyreitään vastaan. Erään lähipitäjän muistopatsaassa todetaan taistellun myös uskonnon puolesta. Tuollaisin lausumin on kyseenalaistettu ja loukattu ymmärtämättömyydessä tai harkitun tahallisesti kreikanuskoisten isänmaallisuuttakin.

MK